

Régi sorsfordító iratok

Dr. Király Pál – erdőmérnök

Dr. Király Pál és Zambó Péter Selmechányán a Kémia Palotában a dokumentumok átadásakor

Selmechányán, az Erdészeti Lapok jubileumi évét lezáró emlékkonferenciát tartottam a legjobb alkalomnak arra, hogy átadjak Egyesületünk elnökének, Zambó Péternek néhány olyan régi iratot, amelyek keletkezésük idején a Lapok szempontjából sorsdöntő fontosságúak voltak.

Ennek keretében átadtam annak az 1873. január 18-án kelt adásvételi szerződésnek két példányát, amelyet egyrészt Divald Adolf és Wagner Károly, mint a Lapok tulajdonosai eladókként kötöttek Egyesületünkkel, s amelynek alapján a Lapok 1873-tól az OEE tulajdonába kerültek. Átadtam a szerződés-példányokhoz tartozó néhány más iratot is, amelyeket a korabeli egyesületi igazgatóválasztmány készített a szerződéskötés előkészítésére.

Átadtam továbbá azt a kis nyolcadéves papírra gépelt levélkét, amellyel 1950. augusztus 30-án az akkori Erdőközpont (az állami erdőgazdaságok középírányító szerve) az Egyesület számára a Lapok megjelenetését betiltotta. Ezzel kapcsolatos az a másik átnyújtott okmány is, amelynek alapján 1952-ben a Mezőgazdasági Kiadó Vállalat „Az Erdő” megjelentetését megindította, illetve a továbbiakban jó ideig folytatta.

Végül átadtam az Egyesület 1869-ből származó, kézírással készült, s Gorove István földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter jóváhagyó záradékával ellátott Alapszabályait. Az okmányt első egyesületi elnökünk, gróf Kegle-

vich Béla írta alá, vörös viasz pecsétjében pedig az OEE neve alatt benyomva látható az alapítás dátuma: 1866. december 9. A Magyar Országos Levéltárban őrzött első példány után ez már a második eddig ismert legrégebbi egyesületi alapszabályzatunk.

Az egyesületi alapszabályoknak is fontos szerepük volt a Lapok megjelenetése szempontjából. Mindkét említett, legrégebbi szabályzat már az első paragrafusában kimondta: „Az Országos Erdészeti Egyesület célja... az erdészeti magyar irodalom előmozdítására közrehatni.” Ez a mondat volt az alapja a Lapok megvásárlásának is, majd a továbbiakban az 1876-ban létrehozott Deák Ferencz Alapítvány kamatából a pompásabbnál pompásabb első szakmonográfiáink megjelenetésének is.

Ismert és kevésbé ismert tények

Az említett okmányok tulajdonképpen nem ismeretlenek a Lapok rendszeres olvasói, különösen az idősebb korosztályok előtt.

Az első okmánycsoportot a szerződéskötés centenáriuma alkalmából ismerttettem „Az Erdő” 1973. évi decemberi számában az 572-574. oldalakon. Megemlékeztem a régi eseményről az „Erdőgazdaság és Faipar” című folyóirat 1974. évi februári számának 13. oldalán is. Mindkét cikkemben méltattam a szerződés jelentőségét mind a Lapok fennmaradása, mind Egyesületünk élete szempontjából; ezt egyébként is szűkebb körben volna most megismételnem.

Az Erdőközpont Molnár István vezérigazgató által aláírt betiltó levelét néhai

dr. Madas András örökös tiszteletbeli elnökünk rendelkezésére bocsátottam, aki azt a Lapok történetével foglalkozó dolgozatába be is építette. Madas személyét ez a kis cetli irat közvetlenül érintette, minthogy az említett időpontban ő volt a Lapok felelős szerkesztője. Két évvel később, 1952-ben az volt az újraindítás feltétele, hogy legyen más a Lapok címe is, felelős szerkesztője is. Ezért kapta 1952-ben az immár a Mezőgazdasági Kiadó gondozásába került folyóirat „Az Erdő” címet, szerkesztője pedig Páris János erdőmérnök lett.

Közbevetve: talán nem teljesen érdektelen kis epizód és ez is a Lapok másfél évszázados történetébe tartozik, hogy a régi és az új szerkesztő két jó barát volt; barátságuk gyökere még Sopronba nyúlt vissza. 1944/45-től mindkettő szovjet fogságba kerültek.

Páris volt a szerencsésebb, ő a moszkvai hadifogoly postaelosztó központban dolgozott, Madas viszont egy uráli lágerben a Tura folyó mentén fakitermelésen. Páris megkülönböztetett gondot fordított arra, hogy a központon naponta ezrével-tízezzel átözönlő levél-tömegből Madas az otthonról, Sopronból édesanyjától és testvérétől, valamint menyasszonyától, Erzsikétől rendszeresen küldött levelezőlapjait mindig megkapja. S azokra ő is ráírta: üdvözlő P. Jancsi is. Madas sokáig nem is tudta, hogy ez a kis ráfirkantás nem Sopronban, hanem Moszkvában történik.

Én akkor ismertem meg Páris Jánost, ezt a végtelenül tisztességes, de-rűs kedélyű kollégát, amikor már a 60-as éveiben járt, s már „dr.” volt és a

Magyar Tudományos Akadémia tisztviselője, aki ott nagyon sokat segített Egyesületünknek. Annyi rendezvénye soha nem volt az OEE-nek az MTA méltóságát sugárzó pesti székházában, mint az ő ottani munkálkodása idején. Kár lenne, ha ez a tény és az ő neve feledésbe merülne. Sajnálatosan korán meghalt.

Dr. Mihályi Zoltán felbukkanása

„Habent sua fata libelli” – tartották már a régi rómaiak. Ám úgy tűnik, hogy ez a régi igazság olykor olyan más papír régi-ségekre is vonatkozik, mint a most szóban forgó iratok. Íme, a történet.

Egyesületünk százéves történetéről irt könyvem 1967-es megjelenése után nem sokkal, talán 1968-ban megkeresett egy idős úr: dr. Mihályi Zoltán okl. erdőmérnök, aki 1936–1945 között töltötte be az Egyesület titkári – mai terminológia szerint főtitkári – tisztségét, s a hagyományoknak megfelelően szerkesztette az „Erdészeti Lapokat” is. Nevét éppen az egyesülettörténet kapcsán, de a szakirodalomból is jól ismertem, tevékenységét nagyra becsültem, de személyesen addig soha nem volt szerencsém vele találkozni. Azt sem tudtam, hogy él-e, hal-e.

Bevallom, némi feszélyezettséggel néztem a megbeszélte találkozót. Arra számítottam ugyanis, hogy most fog következni a könyvemmel kapcsolatos kritika második felvonása, mégpedig a múltat képviselő idősebb generáció részéről. Az első, izzasztó felvonás már lezajlott a nyomdába adás előtt, amikor is a kéziratot sokszorosítva megkapta minden elnökségi tag tanulmányozásra és észrevételzésre, majd az ennek szentelt elnök-

segi ülésen a véleményét elmondhatta.

Márpedig az elnökségben olyan – enyhe kifejezéssel is erősen baloldali – személyek ültek, mint Földes László, Keresztesi Béla, Kocsárdy Károly és hasonló kemény elvtársak. Volt nagy csihi-puhi, de végül is Madas András segítségével néhány karcolással megúsztam azt a menetet.

Kritikára viszont jobbról is számíthatam. Hiszen az Egyesület életének addigi 80%-a az 1945-ös rendszerváltás előtti időre esett, mégpedig a legeredményesebb korszak. 1964-65-ben azonban olyan időkötét élünk, hogy csínján kellett bánni akár a ferenczjózsefi, még inkább a két világháború közötti korszak eredményeit méltányoló mondatokkal, bizonyos arisztokratikus nevek emlegetésével. „A történetírás a politika szolgálatáért” – mondják olykor maguk a történészek. „Elvárások” azonban nemcsak balról, de joggal jobbról is voltak munkámmal szemben. Kényes feladat volt.

Nagy meglepetésemre azonban találkozásunkkor dr. Mihályi Zoltán úr kritika helyett szinte könnyekig meghatva melegen rázta a kezemet, elismeréssel méltatta művemet, s hálás köszönetét mondott, j amiért egyesületi munkásságát úgy értékeltem abban, ahogyan az ma is olvasható a 186-187., a 215-216. és részben a 252. és 259. oldalakon. Mivel a könyv ma már, 45 év után viszonylag nehezen elérhető, illusztrációképpen idézek ezel kapcsolatban két mondatot a 187. oldalról.

„Dr. Mihályi Zoltán személye testesítette meg az Egyesület arisztokratikus vezetőségében a tiszta szakmaiságot, a szerényebb anyagi helyzetű, de az er-

dőért és az erdészeti tudományokért szívet-lélekkel lelkesedő magyar erdőmérnöki kart. Egyénisége erőt és reményt sugárzó színfoltja ennek a sivár, finansziális korszaknak.”

Beszélgetésünk során kiderült: bár az Egyesület háború utáni talpraállításában még meghatározó szerepe volt, s megszervezte az első vándorgyűlést is (Szeged, 1949.), már csak hivatalvezetőként működhetett. 1950-től pedig, mint „rég” értelmiséginek, rengeteg szekatúrában, megaláztatásban, oldalba rúgásban volt része, mígnem 1954-ben végleg eltávolították abból a szervezetből és szakmából, amelyre az életét tette fel. Ekkor már könyvtári fordítóként kereste nem túlságosan nagyra kanyarított kenyerét, mivel kiválóan bírta a német és az angol nyelvet. Elűzetéséből kivette a részét az MTESz korabeli apparátusvezetője mellett egy-két akkoriban feltört derék kollégánk is, akiknek a szerepe mindmáig homályos pl. a régi, Alkotmány utcai székházunk elvesztésében is.

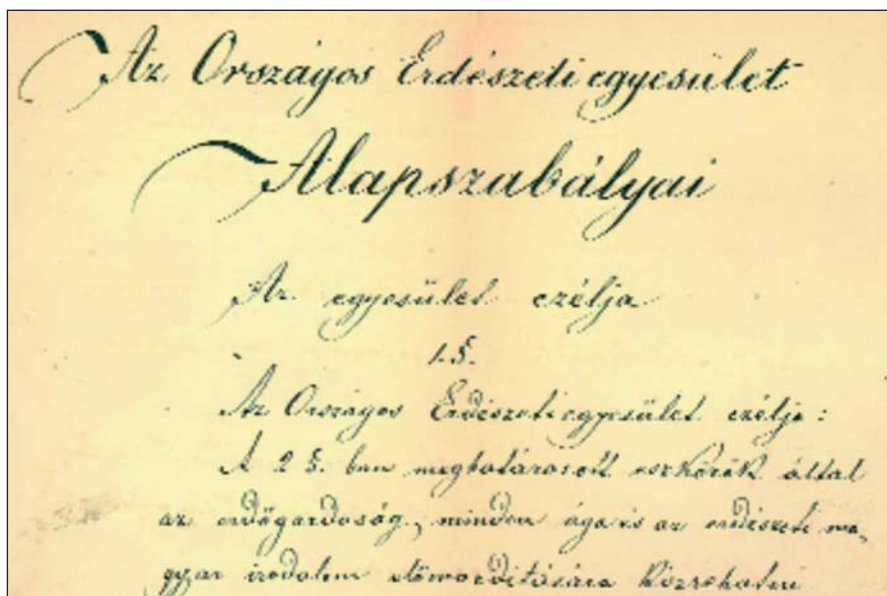
Archívumkezelés az 1950-es években

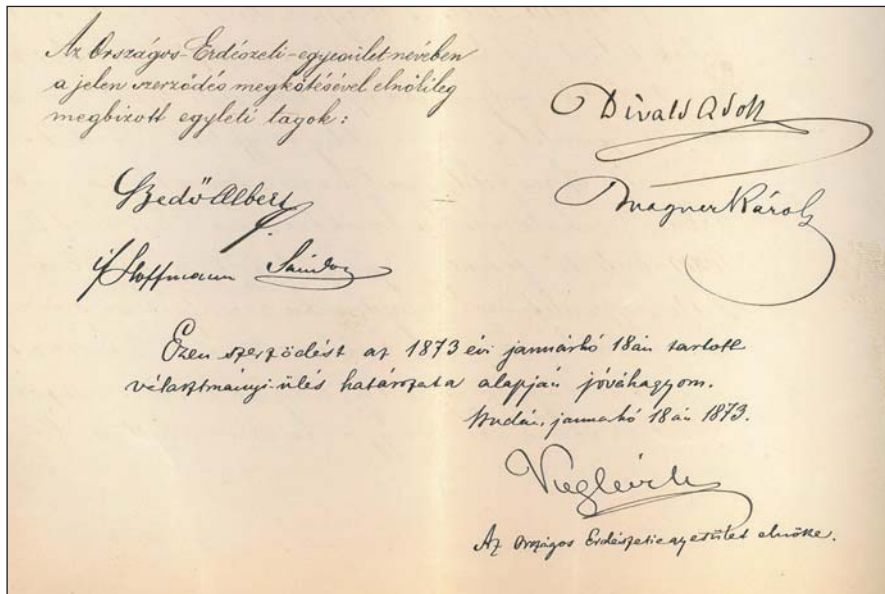
A sok-sok keserűség után Mihályi Zoltán számára hatalmas elégtételt jelentett az a pozitív méltatás, ami tevékenységével kapcsolatban a centenáriumi kötetben megjelent. Beszélgetésünk vége felé Zoli bácsi elővett az aktatáskájából több iratot, s kb. a következő szavakkal adta át számomra:

„Kedves Pali, ezeket a fontos egyesületi okmányokat kimentettem a pusztulásból és eddig megőriztem. Most átadom Neked, mert már tudom, hogy jó kezekbe adom. Őrizd őket tovább mindaddig, amíg úgy nem érzed, hogy már Te is biztos, jó kezekbe adhatod tovább őket megőrzésre.”

Kiderült, hogy még az Egyesület titkárságán tevékenykedett, amikor is tanúja volt, hogy az akkori adminisztratív személyzet az Egyesület megőrzött, s még az Alkotmány utcai székházból is kimentett 19. századbéli, 20. század eleji archív iratanyagát időről időre a papírkosárba ürítette, csak azért, hogy a tárolásukhoz használt régi, erős karton vagy vászonkarton iratgyűjtőket, doszsiékat felhasználhassa. Ezt látva, Zoli bácsi magához vette az általa jól ismert legfontosabb okmányokat.

Megjegyzem, ezeknek egy részét, mégpedig a régi székházzal kapcsolatosakat már korábban átadtam Káldy József elnök úrnak, s az Egyesület azokat fel is használta, amikor megindította az

eljárást a székház visszaszerzésére iránnyal.

Az iratkezelés mikéntjével kapcsolatban Mihályi Zoltán által elmondottakat magam is megerősíthetem személyes tapasztalataim alapján. 1958-tól kezdve mondhatni havi rendszerességgel jártam az Erdei Vasutak Szakosztályának tagjaként az Egyesület Szabadság téri helyiségeibe, az egykori Tözsdepalotába. S ott magam is láthattam még ilyen régi-dosszié üritéseket. Fiataltól, 26-28 éves vidéki legényeként azonban nem mertem szólni, hogy én még szívesen válogatnék ki egyet s mást azokból a régi iratokból. Pár év múlva jól jöttek volna az egyesülettörténet-íráshoz, de addigra már elfogytak. Azok közül, akik akkor közel voltak a tűzhöz, s talán közbeléphettek volna, ma már senki sincs életben.

Az archív iratanyagok, régi térképek stb. – amelyek fontos alkotóelemei a „nemzeti információs vagyónának” ilyen hajmeresztő kezelése egyébként akkoriban, a rákosista időkben, egyáltalán nem volt egyedi jelenség. Hanem éppen ellenkezőleg: nagyon is elterjedt. A hozzám hasonló idős kollégák nem egy és nem két esetet tudnának felidézni régi környezetükből, emlékeikből, irattárakból hulladékgyűjtő telepekre szállításáról, térképek eltűzéséről, régi üzemtervek elkallódásáról stb. Saját gyarlóságunknak éppúgy szerepe volt ebben, mint „A múltat végképp eltöröljük” jelszó megvalósításának.

Én azonban remélem, hogy 2012-ben nem így kezelik egyesületi archívumokat és átadtam elnökünknek biztos, jó kezébe az okmányokat.

Ki volt Mihályi Zoltán?

Befejezésül megragadom az alkalmat, hogy a rendelkezésemre álló adatok alapján közreadjam dr. Mihályi /Mayer/ Zoltán életrajzának vázlatát, úgyis, mint a 150 éves Lapok egyik egykori felelős szerkesztőjét. Nem sok szó esett róla az elmúlt évtizedekben, de a jubileumi évben sem, amint nem sok szó esett Hoffmann-Horváth Sándorról, Bund Károlyról, Czillinger Jánosról és Biró Zoltánról sem.

Tamásiban született 1896. március 8-án Mayer Gyula főerdész és Csepánovszky Mária gyermekeként. Mindig büszke volt dunántúli származására. A gimnázium elvégzése után 1914-ben iratkozott be a selmeci Bányászati és Erdészeti Főiskola Erdőmérnöki Karára. 1915 nyarán azonban be kellett vonulnia katonának, s a cs. és kir. 44. gyalogezred katonájaként harcolt a világháború végéig. Ezért oklevelét csak 1921-ben tudta megszerezni, immár Sopronban.

Ezt követően 1927-ig Hohenlohe herceg somogyiszeri erdőbirtokán dolgozott. Közben megnősült: Mészáros Margittal kötött házasságából 1925-ben született Erika nevű leánya, aki azután 1961-ben szerzett erdőmérnöki oklevelét Sopronban.

Miután tapasztalatokat szerzett a gyakorlati erdőgazdálkodásban, tanársegédnek nevezték ki a soproni Erdőmérnöki Karon, ahol „dr. tech.” címet szerzett és a tudományos pályára készült. Publikációinak egész sora jelent meg a Lapokban és külföldi szaklapokban is. A magyarországi II. Erdészeti Világkongresszus és a IUFRO IX. kongresszusának előkészítésében-lebonyolításában végzett kimagasló szervező

munkája alapján azonban 1936-ban az OEE titkárává választották.

1939-ben átvette az Erdészeti Lapok szerkesztését is. Titkári tevékenységére vonatkozóan ismét utalok az említett könyvrészletekre, megtoldva azzal, hogy legkiemelkedőbb, legmaradandóbb produkciója volt azokban az években az 1943-ban Egyesületünk által megjelentetett kétkötetes „Erdészeti Zsebnaptár”.

Alkotó munkásságát derékba törte az a körülmény, hogy 1944 májusában ismét be kellett vonulnia katonai szolgálatra. A közvetlen frontszolgálatot ezúttal elkerülte, de Nyugatra telepítet alakkalátával 1945 áprilisában amerikai hadifogságba került. Csak 1944 novemberében tudott hazatérni. Itthon az igazolásának megtörténte után azonnal kézbe vette a jószerével csak de jure, jogilag létező Egyesületünk újjászervezését.

Ez volt az az időszak, amikor Rajk László belügyminisztersége alatt az 1945-ös rendszerváltás előtt mintegy 72 ezer szervezetet számláló civil szférát nemhogy megtizedelték, hanem egyes-egyesen tízezerrel számolták fel a régi egyesületeket. Mihályi Zoltánnak egy kis ügyeskedéssel sikerült elérnie az egyesületi alapszabályok belügyminisztériumi jóváhagyását.

Még megszervezte az 1948. márciusi vezetőségválasztó közgyűlést, de ekkor már, mint régi egyesületi alkalmazottnak, kifelé állt a székérrúdjá az OEE-ből. Mivel az Egyesület számára is az MTESZ-be történő belépés volt az előremenekülés útja a betiltás elől, szerepét a szövetség által az egyleti apparátus élére állított un. szervező titkár vette át, aki amolyan politikai biztos szerepét töltötte be azokban az időkben.

Mihályi Zoltán, amint már említettük, egy ideig még irodavezetőként tevékenykedett az Egyesületben, de főállásban már 1948. július 12-től a Budapesti Áll. Erdőigazgatóság állományába tartozott. Onnan 1949 januárjában az Erdőközpontba került, ahol erdészeti dokumentációval foglalkozott. 1950. szeptember 1-jével az Országos Mezőgazdasági Dokumentációs Központ dolgozója lett, majd az akkor megszervezett Országos Mezőgazdasági Könyvtár tud. főmunkatársa. 1957 végével vonult nyugállományba, de ezt követően még évekig dolgozott az Akadémiai Kiadó külső munkatársaként, mint német és angol fordító. Rövid szenvedés után 1970. szeptember 25-én hunyt el. Hamvait a Farkasréti temetőben helyezték végső nyugalomra. 🌿